

“Які ж ён, навічок?” (Знаёства з героямі апавядан-
ня Генрыха Далідовіча “Страта” — Стасем і Міцем.)
Мэты ўрока
Мяркуецца, што да заканчэння ўрока вучні бу-
дуць
ведаць: стандартны мінімум фактычных звес-
так дзвюх першых частак апавядання, матэрыял для
аналізу вобраза Міці (дэталёвае апісанне знешнасці,
паводзін на ўроках і дома, размовы бацькоў Стася і
вяскоўцаў пра Міцеву хваробу);
умець выяўляць сваё стаўленне да Мішы Бокуця,
заўважаць адносіны да Мішы іншых герояў апавя-
дання, запаўняць анкету ад імя героя апавядання (гл.
заданні выніковага кантролю);
садзейнічаць фарміраванню навыкаў аналітычна-
га чытання, развіццю творчага мыслення;
сродкамі матэрыялу ўрока аказаць уплыў на фар-
міраванне ўнутранага свету вучняў, садзейнічаць вы-
хаванню культуры індывідуальнай і калектыўнай
вучэбнай дзейнасці, спрыяць засваенню паняцця
“тактоўнае стаўленне”.

<i>Выніковы кантроль урока “Які ж ён, навічок?”</i>
Анкета
1. Імя.....
2. Узрост.....
3. Мой знешні выгляд.....
4. На ўроках я.....
5. Я люблю пасля ўрокаў.....

думак не бывае ўрок літаратуры

6. Бацькі аднакласнікаў гавораць пра мяне.....
7—8. Аднакласнікі думаюць, што я.....
бо я..... Але гэта не
так.
9—10. На самай справе я.....
бо.....
Ва ўступным слове настаўнік праводзіць наступ-
ны інструктаж:
— Каб пазнаёміцца бліжэй, людзі прыдумалі ан-
кеты. Звярніце ўвагу на анкету, якую я вам прапаноў-
ваю.
— На якія пытанні лёгка адказаць?
— На якія складана? Чаму?
— Сёння на ўроку мы пазнаёмімся з героямі апа-
вядання Генрыха Далідовіча Стасем і Міцем.
Калі гэтае знаёства будзе глыбокім, а не па-
вярхоўным, то нам удалася запоўніць анкету ад імя
Міці — новага вучня, што паспрыяе важнаму ўмен-
ню разбірацца ў характарах людзей, бачыць сапраўд-
ныя прычыны незвычайных паводзін.
— Заўважце, што нумары пытанняў анкеты су-
падаюць з баламі, якія вы можаце атрымаць за
ўрок.

А вось прыклад выкарыстання анкеты героя з мэ- тай высвятлення мастацкіх асаблівасцей твора.
Апавяданне Змітрака Бядулі “Бондар”
Імя. Даніла
1. Узрост.....
2. Колер вачэй.....
3. Нацыянальнасць.....
.....
4. Дзе, кім працуе.....
.....
5. Захапленні.....
6. Самая драматычная сітуацыя ў жыцці.....
.....

Арганізую навучальны дыялог:
— На якое пытанне было прасцей адказаць?
Чаму?
*Усё апавяданне прысвечана апісанню псіхалагічнага
стану майстра, яго марам, спадзяванням, захапленню
творчым працэсам.*
— Як бы вы назвалі такую мастацкую асаблівасць
твора, у якім так многа ўвагі адводзіцца раскрыццю
ўнутранага свету таленавітага чалавека, яго псіхала-
гіі? (Псіхалагічнасць).
— На якія з пытанняў цяжка было даць адказ ці
не змаглі, прыйшлося дадумаць? Чаму? Я ўпэўнена,
што цяпер вы ведаеце прычыну гэтага. Што больш
цікавіла пісьменніка ў вобразе галоўнага героя? Таму

апавяданне надзвычай сціслае ў сюжэтным, падзей-
ным плане.
— Знайдзіце, калі ласка, у адказах анкеты асноў-
ны аргумент таго, што апавяданне можна назваць
драматычным.
Такім чынам, запоўненыя вамі анкеты не толькі
дапамаглі ўзнавіць асноўныя падзеі апавядання, але і
адзначыць пэўныя мастацкія асаблівасці твора.
Якія з іх вы б адзначылі? (Псіхалагічнае, драма-
тычнае, сціслае).
*Тэставое заданне “Пісьмо з белымі плямамі” —
даволі эканамічны прыём для засваення зместу
мастацкага твора, яго інтэрпрэтацыі. Задача вуч-
няў — узнавіць прапушчаныя словы. Кожны за-
поўнены пропуск — 1 бал. Такія тэставыя заданні,
падабраныя да кожнага этапу аналізу мастацкага
твора, могуць мець накапляльную сістэму ацэнь-
вання, спрыяць станоўчаму выніку работы на ўро-
ку. Напрыклад, “Пісьмо з белымі плямамі” з урока
літаратуры ў шостым класе па тэме “Якуб Колас —
байкапісец”.*

<i>Я конь — герой байкі Якуба Коласа. Належу да са- мыш..... і свойскіх жывёл. За гэта мяне чалавек вельмі Я добра разу- мею сваё значэнне ў жыцці чалавека, таму з задаваль- неннем дэманструю перад усімі сваю.....</i>
<i>Я адчуваю паўнату жыцця, існаванню на гэтым свеце. Сваім, сваім.....</i>

*абуджаю наваколле, каб яно напаўнялася жыццём,
энергіяй. (7 балаў)*
*Я Рудзька — герой байкі Якуба Коласа. Хаваюся
за вуглом, ціхенька Я ніяк не магу
змірыцца са сваёй ў параўнанні з
канём. А вось стрыножанага каня я магу..... 3
усіх сіл я стараюся і.....
Не спрабуйце мяне....., бо нарэшце наступіў
мой..... час — быць навідавоку ва ўсіх.
(7 балаў)*

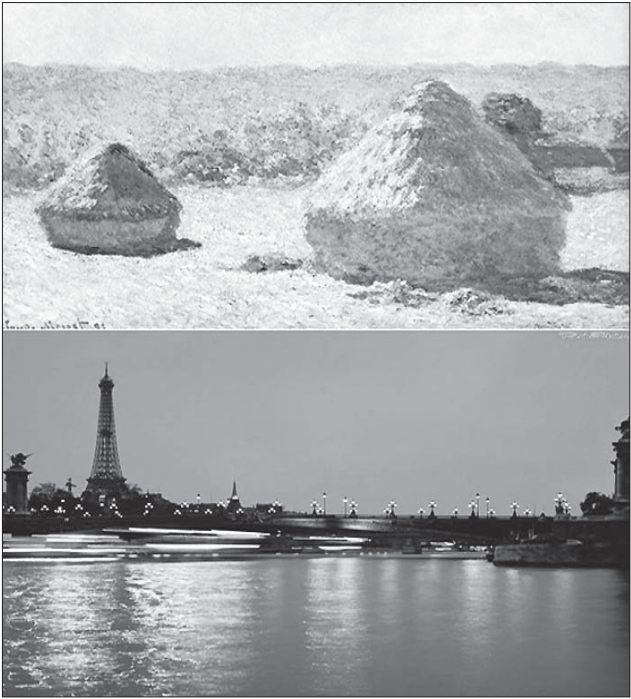
Для таго каб уменне напрацоўвалася шляхам
практыкаванняў і трэніровак адвольна, а значыць,
хутка і эфектыўна, неабходна змяніць устаноўку і
адносіны вучня да літаратурных ведаў і ўменняў.
Уменне ёсць сродак навучання, а на ўроках мы пе-
ратвараем уменні ў мэту. Так, тэма ўрока літара-
туры ў пятым класе — “Параўнальны аналіз вер-
шаў Рыгора Барадуліна “Бацьку” і Васіля Зуёнка
“Прыйдзі аднойчы...”. Вучню такая тэма незразу-
мелая, яна не кранае, а адпрацоўка ўменняў аналі-
зу мастацкага твора ператвараецца ў нудную, ру-
цінную працэдуру. Літаратурныя веды і ўменні
вучням патрэбны не наогул, а для чагосьці. Калі
мэта ўрока зразумелая і блізкая вучню і заключа-
ецца ў тым, каб напоўніць паэтычную форму глы-
бокім зместам, які дапамагаюць выявіць лексічныя
і сінтаксічныя фігуры, а для гэтага неабходна спа-
чатку паспрабаваць наклеіць на вазы аднолькавай
формы розныя геаметрычныя фігуры, то разумен-
не паэтычнай творчасці будзе фарміравацца з та-
кой хуткасцю, якую немагчыма атрымаць, калі на
дошцы будзе грувасткая тэма, адпаведная вучэб-
най мэце настаўніка. Таму тэма такога ўрока можа
гучаць так: “Вершы як вазы”.
**Урок “Праблема чалавечага шчасця ў апавядан-
ні Я.Брыля “Галя”** можа мець такую назву: “Ці мог
Янка Брыль сказаць: “Галя — гэта я ”?”. На такім
уроку ў вучняў ёсць магчымасць праверыць даволі
пашыранае меркаванне ў грамадстве, што істоту
мужчыны куды лепш, чым ён сам сябе, ведае жан-
чына, а таямніцы жаночага характару шырэй да-
дзена бачыць, разумець мужчынам.
Разуменне духоўнага свету і перажыванняў,
ілюзій, спадзяванняў жанчыны геніяльна ўдалося
раскрыць Флабэру, што і нарадзіла “Мадам Бава-
ры — гэта я”. Такога тонкага пранікнення ў душу
жанчыны еўрапейская літаратура не ведала. Ці мог
Янка Брыль сказаць: “Галя — гэта я”?
Для ацэньвання такога кшталту выніко-
вых заданняў неабходна загадзя, разам з вучнямі
распрацаваць крытэрыі ацэнкі. Яны могуць выгля-
даць прыблізна так:
— дакладнае і поўнае разуменне пытання, раз-
настайная аргументацыя прыкладамі з тэксту, за-

снаваная на аналізе мастацкіх прыёмаў, вывада-
мі;
— адзін аргумент і прыклад, які падмацаваны вы-
вадам;
— мінімальнае разуменне пытання, адсутнасць
аргументаў.

**Шлях да гарадской цывілізацыі, або “Сена на ас-
фальце” Міхася Стральцова”**
Вучэбная мэта
Плануецца, што вучні будуць
ведаць: стандартны мінімум фактычных звес-
так пра падзеі апавядання, асаблівасці твор-
чай манеры М.Стральцова, ідэю твора і сродкі
яе выяўлення (кампазіцыя, лірызм апавядання,
пейзаж);
умець: знаходзіць кампаненты, якія садзейні-
чаюць раскрыццю вобраза аўтара-апавядальніка,
перадачы перакананняў герояў, ствараць вобраз-
ныя асацыяцыі, выражаць свае адносіны да ўчын-
каў герояў.
Выніковае заданне да ўрока:
1. На вашу думку, каго можна лічыць гара-
джанінам?
2. Якім чалавекам вам уяўляецца лірычны ге-
рой апавядання?
3. Чаму ў апавяданні аўтар так многа ўвагі ўдзя-
ляе апісаннем прыроды, гарадскім пейзажам, пе-
рапісцы герояў?
4. У чым, на вашу думку, адметнасць кампазі-
цыі апавядання?
5. Паспрабуйце расчытаць вобраз “сена на ас-
фальце” М.Стральцова з пазіцыі французскага ім-
прэсіяніста Клода Манэ.

У аснову такіх выніковых заданняў намі пак-
ладзены наступныя крытэрыі разумення тэксту
мастацкага твора:
уменне правільна даваць азначэнне паняцця;
уменне вызначаць прычынна-выніковыя су-
вязі;
уменне праводзіць параўнанне, літаратурныя
аналогіі;
уменне аргументаваць сваю пазіцыю з улікам
кампазіцыйнай будовы твора, жанрава-стылёвай
спецыфікай;
уменне выяўляць ідэйны сэнс твора, прэзента-
ваць веды.

У залежнасці ад ступені літаратурнай падрых-
тоўкі вучняў класа можна прапанаваць і такое за-
данне да ўрока “Шлях да гарадской цывілізацыі,
або “Сена на асфальце” Міхася Стральцова”:

— Дзеці, уважліва паглядзіце на ілюстрацыі. (*Нас-
таўнік дэманструе рэпрадукцыі карцін Манэ і фата-
графіі ракі Сены ў Парыжы*).
— Фактычна вы ўбачылі блізкія ідэі.
— Калі вы зможаце напрыканцы ўрока сказаць
сабе, што агульнага паміж ілюстрацыямі і ідэяй апа-
вядання, то вы можаце ганарыцца сабой: для вас урок
марна не прайшоў.

Законы рытму, прапорцыі і гармоніі для любо-
га віду мастацтва адзіныя. На нашу думку, дыягна-
стычна пастаўленая мэта ўрока літаратуры, грамадна
арганізаваная кантрольна-ацэначная дзейнасць да-
волі ўдала гарманізуюць сучасны ўрок літаратуры —
робяць яго і эфектным, і эфектыўным адначасова.
Жадаем гармоніі ў думках і справах настаўнікам, якія
задумваюцца над павышэннем літаратурнай адука-
цыі вучняў!